

Nr 868

Av herr Nelander m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående reformerad lärarutbildning.

(Lika lydande med motion nr 702 i Första kammaren)

I propositionen nr 4 har ecklesiastikministern för riksdagen lagt fram förslag till lärarutbildning för den nya skolan. Förslaget bygger på lärarutbildningssakkunnigas (LUS) betänkande SOU 1965: 29—30 och 1965: 25.

Vi vill här anföra några synpunkter och förslag i huvudsak avseende lärarutbildningens mål i innehåll och utformning, särskilt vad gäller religionsundervisningen.

Lärarutbildningens mål

Lärarutbildningssakkunniga (LUS) har på s. 101 i betänkande IV: 1 i tolv punkter sammanfattat den framtida lärarutbildningens uppgifter (prop. s. 16—17). Med all rätt betonas i punkt 3 att elevens fostran till självständigt ställningstagande i olika frågor förutsätter skolans objektivitet och neutralitet vid informationen om kontroversiella avsnitt på livs- och samhällsåskådningarnas områden. Lärarens rätt att ha en egen uppfattning och att — om han så finner lämpligt eller nödvändigt — öppet redovisa den poängteras i betänkandet på s. 82 och bör i detta sammanhang framhållas.

De sakkunniga har mycket hårt drivit tesen om skolans och lärarens neutralitet och uraktlåtitt att uttryckligen hänvisa till de sociala och etiska normer, till vilkas accepterande elevernas fostran skall leda. Grunden för lärarens fostrande verksamhet framträder därför icke tillräckligt klart varken i LUS-betänkandet eller i propositionen.

Liksom vårt samhälle över huvud taget skall även skolan med sin auktoritet hävda de demokratiska grundvärdena. Här är neutralitet icke tänkbar. För skolans vidkommande har detta närmare utformats i de sinsemellan likalydande satsar, som upprepas både i grundskolans, fackskolans och gymnasiets läroplaner och som senast i riksdagsdebatten kring det framtida gymnasiet den 10 december 1964 av ecklesiastikministern »lästes in» i riksdagsprotokollet: »Demokratiens principer om tolerans, samverkan och

likaberättigande mellan kön, nationer och folkgrupper, respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet.»

I de bestämmelser, som skall reglera den framtida lärarutbildningens utformning, måste denna övergripande målsättning för skolans verksamhet få en sådan plats att ingen tvekan kan råda om lärarens skyldighet att i sin fostraruppgift verka för att dessa ideal skall av eleverna upplevas som förpliktande.

De sakkunniga betonade mycket starkt att kunskapers och färdigheters inhämtande är det viktigaste i skolarbetet, vilket också präglar deras definition av *pedagogiken som vetenskapen om hur man undervisar* (bet. s. 134). Personlighetsutvecklingen, bildandet av vanor, attityder och värderingar nämnes knappast. Lärarens betydelse som informationsgivare reduceras kraftigt enligt departementschefens skrivning på s. 26 i propositionen. I stället understrykes mycket starkt (prop. s. 27) vikten av att lärare »som är inriktade på förändringar» utbildas och att »vilja och förmåga till omvärdering och ständig förbättring av skolans arbetssituation, av kurser och lärostoff» liksom »förmåga att följa det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet» och »förmåga att kritiskt bedöma företeelser och problem» präglar den framtida läraren. Även i departementschefens uttalande finns alltså en slagsida hän mot en överbetoning av de undervisningstekniska uppgifterna, och risken för att de direkt elevvårdande och de individuellt och socialt fostrande uppgifterna kommer i skymundan. Balans i detta avseende kan uppnås om man i stället i olika sammanhang i lärarutbildningen utgår från den gängse bestämningen av *pedagogiken som vetenskapen om uppfostran*.

Lärarutbildningens innehåll och utformning

Propositionen avvisar (s. 129) en för de blivande lärarna målinriktad ämnesutbildning. Härigenom aktualiseras bl. a. problemet om *biologilärarutbildningen*. För denna grupp av blivande lärare sker f. n. ämnesutbildningen i botanik, zoologi, genetik och först sedan år 1953 ges en tjugotimmars kurs i hygien. Den humanbiologiska sektorn är alltså uppenbart för liten — vilket framgår inte minst av att på högstadiet 40 % av den till ämnet biologi anslagna tiden skall avse humanbiologi med ett mycket rikt och skiftande innehåll av stor betydelse för unga, växande människor: fysisk och mental hälsa, sexualfrågan, frågan om de narkotiska ämnenas och alkoholen inverkan osv. En biologilärarutbildning som nästan helt bygger på zoologi och botanik och endast i ringa mån på humanbiologiska moment framstår som orimlig. Ej heller LUS' förslag gav i detta avseende några garantier. Bristerna i nuvarande biologilärarutbildning får icke konserveras. De frågor, som ovan berörts, måste få en förhållandevis stor plats i utbildningen inte endast av *biologilärare* utan även när det gäller lärarna i *samhällskunskap* och *kristendoms-kunskap*.

Kristendomskunskap

Religionsundervisningen i den obligatoriska skolan rymmes inom ämnet *kristendomskunskap*. De sakkunniga liksom propositionen laborerar omväxlande med två ämnesnamn, än kristendomskunskap, än religionskunskap, med en viss dominans för det sistnämnda. Då skolämnets namn på grundskolans samtliga stadier är kristendomskunskap och propositionen liksom LUS genomgående för alla andra läroämnen ger *utbildningsämnet* samma benämning som *skolämnets* bör ämnesnamnet *kristendomskunskap* konsekvent användas i fråga om lärarutbildningen för grundskolans tre stadier. Så sker även i det följande.

Flera av de remissinstanser, som påyrkat en utökning av den sammanlagda tiden för klasslärarutbildningen i jämförelse med vad LUS föreslagit, har liksom reservanten Ingrid Lunde som ett väsentligt skäl anfört att ämnet *kristendomskunskap* behöver mer tid till såväl ämnesfördjupning som metodik för att klasslärarna skall kunna fylla läroplanens krav på en objektiv undervisning.

Då utbildningstiden för båda klasslärarkategorierna nu föreslås utökad med en termin måste mycket starkt understrykas att en väsentlig utökning av den för kristendomskunskap anslagna tiden erfordras i klasslärarutbildningen. Vid det låga timtal som LUS föreslagit riskeras såväl objektiviteten i skolundervisningen som lärarens självständighet i förhållande till läroboken, en av de sakkunniga med rätta starkt betonad synpunkt.

I detta sammanhang aktualiseras den relativt svaga förutbildning i ämnet som gymnasiet och fackskolan i framtiden kommer att ge. Detta sammanhänger dels med att de gymnasiala skolformernas undervisning i religionskunskap i stor utsträckning icke sysslar med relevanta frågor, dels med att den tid som ägnas ämnet är maximalt tre veckotimmar (i fackskola och vissa lärokurs på gymnasiet endast två) mot nuvarande fem veckotimmar. Ecklesiastikministern har i andrakammardebatten den 10 december 1964 om det nya gymnasiet uttryckligen framhållit att »när det gäller de humanistiska och samhällsvetenskapliga linjerna, som har tre timmar, kan man ju i ämnet religionskunskap också lägga in ett moment av förutbildning för kommande verksamhet». Härav måste den slutsatsen dras, att varken fackskolan eller naturvetenskaplig, ekonomisk eller teknisk lärokurs på gymnasiet enligt statsrådets mening kan ge en förutbildning i religionskunskap som är tillräcklig för lärarutbildningen att bygga vidare på. I ämnet religionskunskap måste därför sådana *speciella behörighetsvillkor* uppställas, varom propositionen talar. De bör givetvis i första hand ta sikte på inträdessökande till lärarutbildning, som kommer från fackskola eller två-timmarskurs på gymnasiet, men speciella krav bör även ställas på humanistisk och samhällsvetenskaplig lärokurs. Vi föreslår att den ämnes-teoretiska utbildningen för lågstadielärare blir 45 timmar och för mellan-

stadielärare 60 timmar och att *därutöver* metodikavsnittet tilldelas 15 timmar för vardera utbildningen.

Vidareutbildning av lärare

Vidareutbildning av folkskollärare i ämnet kristendomskunskap har genom särskilt beslut av riksdagen förekommit i flera år. Möjligheter till sådan vidareutbildning bör även i fortsättningen finnas.

För vidareutbildning av lågstadielärare för undervisning på mellanstadiet utgår LUS från att någon särskild kurs i »religionskunskap inte är av nöden, eftersom skillnaden i timtal är relativt obetydlig». Resonemanget är verklighetsfrämmande; avgörande är ju inte i första hand *timtalen* i de båda utbildningsalternativen utan undervisningens *inhåll* på de båda stadierna, vilket helt naturligt i sin tur bör ha satt sin prägel på lärarutbildningen. Lågstadielärare skall utbildas för lågstadiets behov, mellanstadielärare för mellanstadiet. Cirka hälften av kursplanen för mellanstadiet omfattar Pauli liv och verksamhet samt kyrkohistoria. Bibelkunskapen för de båda stadierna kommer i framtiden mer än nu att syssla med skilda avsnitt. Lågstadielärare utbildade för sitt stadium kan alltså icke bli kompetenta för undervisning på mellanstadiet i kristendomskunskap med mindre fördjupningskurs i ämnet ingår i vidareutbildningen.

Religionspedagogik

LUS framhåller med all rätt att skolforskning blir en av de viktigaste uppgifterna för lärarhögskolornas pedagogiska och ämnesmetodiska institutioner. Under det att *religionspedagogiken* på flera håll i Västeuropa och USA — även i våra nordiska grannländer — företrädes av professorer är denna sektor av skolforskningen i vårt land hittills sorgligt försummad. Detta är så mycket mera ödesdigert eftersom vårt land intar en särställning när det gäller de religionspedagogiska problemställningarna. Detta hänger samman med att Sverige ensamt bland världens nationer går en hittills oprövad väg när det gäller den allmänna skolans religionsundervisning: *objektiv kristendomsundervisning obligatorisk för* (praktiskt taget) *alla barn*. Våra problem är till stor del unika, och vi har i fråga om deras lösning inte mycket att hämta av den forskning, som bedrivs utomlands och som har helt andra förutsättningar att utgå från. Den livliga debatten om läroboksproblemet för grundskolans kristendomsundervisning liksom frågorna om objektiv undervisning och religionsfrihet har starkt aktualiserat behovet av religionspsykologisk och religionspedagogisk forskning, ett behov som bör tillgodoses i samband med att lärarhögskolornas forskningsinstitutioner i pedagogik och metodik bygges ut och forskningsprogrammet uppgöres.

Föreningslivet

Läro- och lärutbildning är en process, som i mycket hög grad präglas av den personliga kontakten mellan lärare/handledare och lärarkandidat samt mellan lärarkandidaterna inbördes. Den yrkesutbildning, som det här gäller, är intimt förknippad med personlighetsutveckling hos de unga människor som utbildas. Om en lärarhögskola tillåtes växa till alltför stora mått har dessa personliga kontakter på olika nivåer svårt att få den karaktär, som verkar befrämjande på en god och positiv anda. Det är därför välbetänkt att icke all läro- och lärutbildning centraliseras till ett fåtal, mycket stora utbildningsanstalter. Föreningslivet kämpar med mycket stora svårigheter vid vissa av de redan nu alltför stora lärarhögskolorna. Utbildningens yttre organisation med en omfattande praktik och bl. a. en hel praktiktermin inlagd i klasslärarutbildningen verkar starkt splittrande och för med sig att studentkårerna och de ideella föreningarna har stora svårigheter att få de ledande posterna besatta och att få föreningslivet att fungera med kontinuitet och målmedvetenhet. I tillämpningsbestämmelserna till läro- och lärutbildnings- och lärarhögskolestadga bör hänsyn tas till dessa viktiga problem.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t vid utformningen av bestämmelser för den framtida läro- och lärutbildningen och vid omarbetningen av de föreliggande studieplanerna måtte ta hänsyn till det som framhållits i motionen och då särskilt med syftning

att utbildningen ser det som en huvuduppgift att göra lärarkandidaterna medvetna om sin uppgift som fostrare,

att lärarkandidaternas skolning till objektivitet kompletteras med en klarläggande orientering om de etiska och moraliska värden, som genom skolbesluten vid 1962 och 1964 års riksdagar angetts som riktningsgivande för skolans verksamhet och till vilkas accepterande skolans fostran av eleverna skall leda,

att i biologiläro- och lärutbildningen större utrymme än hittills ägnas åt humanbiologi, som bör tillerkännas en tidsram som svarar mot dess betydelse inom skolämnet biologi,

att vid utbildningen av lärare såväl i biologi som samhällskunskap och kristendoms-kunskap/religionskunskap särskild vikt fästes vid sådana moment som sexualkunskap, undervisningen om de narkotiska ämnena och alkoholen samt över huvud taget frågor som rör elevens fysiska och mentala hälsa,

att liksom fallet är med övriga läroämnen inom grundskolan full kongruens skapas mellan benämningarna på utbildningsämne och skolämne när det gäller religionsunder-

visningen, där utbildningsämnets namn genomgående bör vara *kristendomskunskap*,

att tiden för klasslärarutbildningen i kristendomskunskap utökas så att ämnesutbildningen för lågstadiet sättes till 45 timmar och för mellanstadiet till 60 timmar och *att därutöver* metodikavsnittet tilldelas 15 timmar,

att det med hänsyn till den från lärarutbildningens synpunkt irrelevanta undervisningen i religionskunskap i fackskola och gymnasium och med tanke på den relativt ringa omfattning denna undervisning har även på humanistisk och samhällsvetenskaplig lärokurs uppställas *speciella behörighetsvillkor* i kristendomskunskap varigenom lärarutbildningen kan bygga på någorlunda enhetlig grund,

att vidareutbildning av mellanstadielärare till högstadielärare i kristendomskunskap liksom hittills skall förekomma,

att det vid vidareutbildning av lågstadielärare för undervisning i kristendomskunskap på mellanstadiet skall ingå ämnesfördjupning med hänsyn till olikheterna i de båda stadiernas undervisning också i fråga om lärostoffet,

att religionspedagogiken blir tillgodosedd vid uppbyggna- den av lärarhögskolornas forskningsinstitutioner i pedagogik och ämnesmetodik, samt

att tillämpningsbestämmelserna till lärarutbildnings- och lärarhögskolestadga utformas så att gemenskapslivet inom studentkårerna och de ideella föreningarna vid lärarhögskolorna främjas.

Stockholm den 9 februari 1967

Eric Nelander (fp)

Lisa Johansson (s)

David Gomér (cp)

Carl Eric Hedin (h)

Thorvald Källstad (fp)

Ove Nordstrandh (h)

Olle Westberg (fp)